

Plantaktuellt

Skogforsk NR. 2 2012

Fröet till den nya lövskogen – läs tipsen från Claes

Claes Olsson – en samlare av lövfrö

Foto: Mats Hannerz

Hösten är bråda tider för lövfrösamlare. Björken är tidigast ute och kan skördas redan i augusti, sedan fortsätter det ända fram till jul. Claes Olsson i Kolleberga är en av dem i Sverige som har bäst koll. Här delar han med sig av sina erfarenheter till PLANTaktuelltts läsare.

Kolleberga Skogstjänst HB står det på tjänstebiaracken utanför Kolleberga plantskola. Där huserar Claes Olsson sedan 1994, då han lämnade sin tjänst som chef på Svenska Skogsplantors anläggning ett stenkast från det nuvarande kontoret. Sedan dess driver han egen verksamhet med plantor, fröplantager och frö som huvudspår. Uppdragsgivare är framför allt plantskolor.

PLANTaktuellt hälsar på en septemberdag för att lära sig mer om den viktiga, men volymmässigt marginella, lövfröhanteringen – av de över 380 miljoner plantor som producerades i Sverige förra året stod löv för mindre än 3 miljoner.

Claes Olsson har samlat erfarenheter under mer än tre decennier, och han delar gärna med sig av sina tips.

Svårbedömd frötillgång

Insamlingen startar med björk i augusti. I år samlade Claes Olsson frö efter en lyckad blomning i Asarumsplantagen i Blekinge.

– Vi fick ihop 24 kilo. Varje kilo innehåller sex miljoner björkfrö så har vi ett rejält lager som räcker länge, berättar han.

Frötillgången varierar stort mellan år, och även mellan platser. I år gapade björkfröplantagerna tomma på Öland, där Claes Olsson annars brukar samla frö.

Bok är ett annat exempel där träden saknar frö i år,

medan 2011 var ett mycket bra ollonår.

– Det är svårt att göra bra fröprognoser för många lövträd. Det är så mycket som påverkar, som insekter och froster under blomningen, säger Claes.

Även under samma säsong kan det vara svårt att planera insamlingen. Om det blir mycket eller lite ekollon syns först i början av augusti. För boken är det lite lättare, därför att kapslarna syns tidigt på säsongen.

När björken samlats in står eken i tur för Claes. I år började han samla in ekollon i september i ett frötäcksbestånd vid Herrevadskloster.

Bok och ask är också färdiga för insamling från september, medan arter som lind och alar kan skördas ända fram till jul.

Frötäckerna sköts dåligt

En stor del av det frö som används i svenska lövplant-skolor kommer från utlandet. En titt i prislisan för Ramlösa plantskola avslöjar att lind hämtas från Nordtyskland, glasbjörk, fågelbär och ask från Danmark medan ek är en mix av provenienser från Polen och Visingsö.

Bok, vårtbjörk, klibbal och lönn hämtas dock från svenska frökällor. Det är där som bland annat Claes Olsson kommer in. Insamlingarna sker ofta i frötäcksbestånd eller anlagda plantager. Claes har en del

synpunkter på deras skötsel. Under 1990-talet inventerade han frötäcksbestånden av ek, ask och lind i Sverige. Han noterade bland annat att två tredjedelar var mindre än fem hektar.

– De små frötäcksbestånden sköts ofta dåligt, många finns inte ens kvar trots att de står med i Skogsstyrelsens förteckning. Det svenska materialet skulle kunna användas mycket bättre om bestånden skötes med röjningar, gallringar och t.ex. gräsklippning under frötädden, säger han bekymrat.

För att plantor ska få säljas måste de följas av ett stambrev som berättar varifrån frömaterialet kommer. Tidigare var insamlingen begränsad till registrerade frötäcksbestånd. Idag är insamlingen mera fri, men det krävs att frökällans geografiska plats kan beskrivas så exakt som möjligt.

Lövträdsskötsel kräver kunskap

Claes Olsson ser ett ökat intresse för lövträdsodling i Sverige – åtminstone från politiskt håll. Men det har inte lossnat i praktiken. En förklaring menar Claes är att lövskötseln kräver mycket mer kunskap och arbete.

– Det är nästan tomt på engagerade, självverksamma skogsägare i södra Sverige idag. Det gör det svårare för lövet, säger han.
/Mats Hannerz

Claes Olsson, Kolleberga Skogstjänst: Frötäcksbestånden med löv måste skötas mycket bättre.
Foto: Mats Hannerz

Claes tips till lövfrösamlare – trädslag för trädslag

Ek

Ekollonen bör inte lagras utan ska helst sås direkt på hösten. De kan sparas över vintern i torv eller sand, men det är risk för att grobarheten sjunker. Fukthalten får inte sjunka under 40–42 % i ollonen.

Ollonen samlas från september till slutet av oktober direkt på marken. Det är bra om marken är förberedd, t.ex. att gräset är klippt, innan ollonen faller. Skörda snabbt efter ollonfallet, så att de inte förstörs av djur och fåglar.

Ekollonen är känsliga för slag och stötar och de får inte förvaras i täta material, eftersom de andas.

Bok

Boken har tydliga fröar och däremellan kan det vara magert med bokollon. Ett bra ollonår kan ge tre ton ollon per hektar.

Insamling görs i september-oktober. Lägga ut nät under de fröbärande träden. Vittja näten ofta, så att inte gnagarna hinner först. Det är också risk för svampinfektioner. Bokollonen är svårare att plocka än ekollon.

Bokens frö kan lagras en vinter i torv eller sand. Ska det lagras längre, ska det torkas till 8–9 % fukthalt och förvaras i minusgrader.

Björk

Skörda björkens hängen när de skiftar från grönt till gult, vilket sker från slutet av juli till slutet av augusti. Hängena plockas från fällda träd eller toppar, eller direkt på stående träd. En bra metod är att samla in grenar som får torka inomhus innan fröet sorteras fram.

Lind

Lindens frön kan samlas från marken när de har blåst ner, eller plockas direkt på träden.

Fröna kan samlas sent, fram till december. Gröna frön kan samlas redan i augusti-september för direktsådd.

Ask

Asken har ju numera problem med askskottsjuka, varför efterfrågan på askplantor är minimal idag. Om frön samlas på friska askar finns det dock chans att de bär med sig motståndskraft mot sjukdomen.

Samla in fröna när de är gulbruna, det börjar de bli från slutet av september. De kan ofta plockas direkt från träden.

Lönn

Fröna samlas in i september-oktober när de blir gula-brunaktiga. De går utmärkt att plocka på träden.

Klibb- och gråal

Kottar kan samlas från september-november innan de har öppnat sig, vilket sker vid första starka frost. En tips är att ut fibernät under fröbärande alar. Annars kan kottar samlas på fällda toppar och träd.

Avenbok

Fröna skördas i augusti-september om de ska sås samma höst, annars kan de samlas ända fram till november. De kan plockas för hand från marken eller skakas ned på nät.

Fågelbär

Bären skakas ner på utlagda presenningar. Förvara gärna bären i friskt vatten för att förhindra att de börjar jäsa. Skilj kärnorna från fruktköttet manuellt eller i en stor degblandare./MH

... och fler tips

Insamlingstidpunkten

Fröet ska samlas in när det nått full mognad. Fröet ska samlas in när de nått full mognad, då har de som bäst kvalitet. Väntar man för länge sjunker kvaliteten, men också de först insamlade kan ha sämre grobarhet.

Utnyttja goda fröår. Förutom en stor skörd är frökvaliteten ofta bättre då.

Lagring av lövträdsfrö

Man skiljer på ortodoxa frön, som tål en nedtorkning till under 10 %, och recalcitranta frön, som inte klarar nedtorkning under 40 %. Av de svenska trädslagen är det ek och sykomorlönn som är recalcitranta. Deras frön kan alltså inte långtidslagras utan måste sås relativt omgående.

Frön som är ortodoxa kan efter torkning till högst 8 till 10 % fukthalt lagras från några veckor till månader i rumstemperatur, och upp till flera år i frys (5–10 minusgrader). Fröna ska i så fall lagras i lufttäta behållare eller i rum med kontrollerad luftfuktighet.

Frövila

De flesta svenska lövträd har frön i äkta vila, som måste brytas för att fröet ska gro. Stratifiering innebär vilbrytning med hjälp av låg temperatur, +3–5 grader. Tid och temperatur varierar mellan arter.

Många arter kan sås på hösten för att gro nästa vår, eller i vissa fall först efter ytterligare ett år. Då har vilan brutits naturligt. En del arter har en frövila som kräver värme för att brytas i ett första steg. Ett exempel är ask.

Läs mer

■ Hantering av lövträdsfrö – från skörd till sådd.Handledning från Skogforsk, 1998 (Ann Lindberg och Martin Werner). Kan beställas från Skogforsk.

■ Något om insamling av lövträdsfrö. Sammanställning av Claes Olsson. Kan beställas direkt från Claes Olsson (collskog@punkt.se).